

—Այսինքն Բան Տը ինքնիշխան զինուոր Կանգնեց
այսինքն Բան Տը ալ ինքն զառաքանցանք զինուոր :

Նաև փոքրիկ միջնաբերդերն չէ Արշալույսը Արարաբեան համար, որ իւր խաղաղասէր և եղբայրասէր ընթացքով կարող եղաւ հասարակութեան մեծագոյն մասին համակրութիւնը ստանալ: Եւ այս համակրութիւնը մեծ պատիւ և վարձատրութիւն կը համարուի մեզ և կը խոստովանուի թէ լրագրոյս գլխավոր ներդրումներէն մէկն է:

Թէպէտեւ ժամանակ առ ժամանակ, և զանազան ձևով, տկար ընդգիծութիւններ երևան կեւ լին Արշալույսը դէմ, բայց այս բանը մարդկային բնական բերանաց հետեւութիւնն է. և որուն դէմ չեմք գանգատիր. այլ ընդհակառակն յառաջագիծութեան ապացոյց մը կը տեսնեմք այս ընդգիծութեան մէջ, և կարծեմք թէ չեմք սխալիր:

Վերջապէս Արարաբեան Արշալույսը իւր ծանր և գոռոտիւնը պաշտօնը և միանգամայն իւր տկար գործութիւնը քաջ ծանախելով, խոնարհաբար թողութիւն կը րկնորէ բարեւեր յարգոյ հասարակութենէն իւր ակամայ պահատութեանց համար. կաղաչէ նաև իւր Բարեբարները, որ իրենց ազգասիրական խնամքը պակաս չենեն վեհանաձարար որպէսզի կարող ըլլայ արիւթ թեամբ շարունակելու իւր գոռոտիւն ճանապարհը, և ապահովութեամբ հասնելու իւր դէմ դրած նպատակը, որ է, և պիտի ըլլայ միշտ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ, ԵՒ ԵՂԱՅՐԱՅՐՈՒԹԻՒՆ: Արարաբեան հոգին է առաջնորդը, և լրտուծոյ ողորմութիւնը այս սկզբունքներէ պիտի չզատուի:

Բեօթահայրէն ընդունած մեր նամակները լեցուն են դառն գանգատներով ընդդէմ նոյն քաղաքին դատաւոր (միւլթի) (Օման Էֆենտիին որ ի վաղուց անտի մեծ եռանդեամբ կը ջանայ տաճիկ և քրիստոնեայ ժողովուրդը մէջ առելու: Թիւն և հակառակութիւն ձգելէ: Եւ ինչպէս անցեալ տարի ըրաւ, այս տարի ալ ծովապահութեան (րամազանի) օրերը մղկիթին մէջ քարոզ տարու ժամանակը հրապարակաւ անիծեր է Հայերը և զանազան անարժան խօսքերով Տաճիկ բարեմիտ ժողովուրդեան ատեւութիւնը գրգռել է քրիստոնէից դէմ: Բայց յայտնաւ Բեօթահայրի երեւելի և պատուաւոր Հայ վաճառական Հալապեան Կարապետ աղան յակնել յանուանէ յիշելով անիծեր է մղկիթին մէջ խտրելու արգիւթ լով զժողովուրդը, որ անոր հետ չտեսնուի, և առուտուր չընէ և այլն: Եւ գրգռութիւնները, ինչպէս որ բնական է, իւր աղէտալի հետեւութիւնները ունեցան, և պիտի ունենան: Ժողովուրդը հոգմէական Հայու մը վրայ յարձակեցան, որ է միւլթիական (Զովակիմ աղային որդին պարոն Կարապետը, զոր չարաշար նախատեսքին և ծեծեցին շուկային մէջ:

Երբոր օգոստոսի առաւտագութիւնը լիութեամբ որուն մէկ օրը հազար ընէ (Կոստան, անգաղար նորանոր ապացոյցներ կուտայ իւր հայրական խնամոցը որ ունի իւր ամէն քրիստոնեայ հպատակաց վրայ, երբոր զամէն ազգերը՝ այսինքն թէ տաճիկ և թէ քրիստոնեայ, միօրինակ մարդասիրութեամբ, առանց կրօնից տարբերութիւն ընելու, կը պաշտպանէ իւր հզօր զօրութեամբը, երբոր Բարձրագոյն Իսլամ ամէն օր ազգու հրամաններ կը յուզարկէ սերութեան մօտաւոր և հեռաւոր քաղաքները, պատուիրելով բոլոր կուսակալաց և ուրիշ պաշտօնակալաց, որ սիրով և քաղցրութեամբ կառավարեն իւր հպատակները, և քաղաքական օրինաց առջև ամենին տարբերութիւն չունենան Տաճիկներէն, երբոր կը սեւեռ այս ամէն շնորհքը և բարեբարութիւնները կընէ իւր հաւատարիմ հպատակացը, ինչպէս կըլլայ որ վերջիջեալ (Օման Էֆենտիին կը համարձակի այս օրինակ գրգռիչ գործոյ մը ձեւը գարնել, որ բոլորովին հակառակ է արքունի մարդասիրական պատուիրանաց:

Զոպպէն օգոստոսի 7 ամսաթուով կը գրեն: «Ոչ սակաւ ուրախութիւն պատճառեաց մեզ ամենեցուն և յարգոյ Միաբանութեան սրբոյ Երուսաղէմի արժանաթառանգ ընտրութիւն ամեն նապատիւ սրբազան Պատրիարքին սրբոյ Յակոբեանց Գահոյս և արդէն աչք ամենեցուն ախնա

պիւն անհամբերութեամբ սպասեն բարեժաման գալուտեան նորա:

«Յերեմիայի օրհնութիւն յուլիսի ի կիւրակէի հրաշարի այլակերպութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի առաքելական սրբոյ Գահոյս բարեխնամ Աթոռակալ գերապատիւ Տէր Գաւթիմ սրբազան Արքեպիսկոպոսն հանդիսաւոր պատարագ մատուցեալ ի տաճարի սրբոյն Յակոբայ, յիշատակեալ է զանուն նորընտիր ամենապատիւ Տէր Յովննէս սրբազան Պատրիարքին, զոր շնորհեսցէ մեզ Տէր ընդ երկայն աւուրս:

«Ի կողմանէ սրբոյ Երուսաղէմայ արժանապարգ Միաբանութեան առաջակալ շոգենաւու գնան ի Կոստանդնուպոլիս հանդիպելով ի Օմիւռնիա երեք պատուաւոր մարդակերպ և երկու առաջ տարկաւագք ի հրաւիրակ սրբազան Պատրիարքին որում ուղեկից եղցին ի գալուտեան:

«Որպիսութիւն կողմանց ըստ օրինակի անցեալ ամաց ի բարեխաղութեան գոտնի, բանդի գրեթէ հաւնէք ամենայն առատ երկին, մանաւանդ ցորեան և գարին, զորս Երուսաղէմ նաւը անպակաս բարձեալ ի նաւահանգստէս, տանին ի զաւազան քաղաքս Երուսաղէմ: Առեւտուրն ընդեզեւնայ ի մեծի շարժման է. և մանաւորապէս սուսման, որ առատ է յոյժ յայտնաւ, և որոյ սակարկութիւնն սկսանին զինի միոյ ամոյ:

«Բայ ի Երուսաղէմ և Օմանեան վաճառական նաւուց, յորոց ի տանն մինչև ցտանն ութ մեծամեծ նաւք գտանին միշտ խարխեալ յանդիման Յոպպէի, հասին նաև յընթացս առաջակալ ամոյս մի զինի միոյ երեք պատեւաբանական նաւք, այսինքն Ռուսաց տէրութեան Նիքիտ անուն պոլիքս, Վերիկոյ Միսցիտալ Նաւանգաց գեղեցիկ Փաշէկաթին Սանդիպիլիս անունեալ և Գաղղիոյ հասարակապետութեան Սթիֆիլ անուն պոլիքս, որոց հրամանատարքն և պաշտօնակալք (օֆիսիլ) ելին յարաւարէմ յայցելութիւն ուրբ տեղեաց, և յետ սակաւուց վերադարձան: Առաջին երկու նաւքն մեկնեցան, բայց գաղղիական պոլիքս գեւ ի նաւահանգիստ մեր գոտնի»:

Ինչեալ շարժու Վիքսանդրիոյ ճանապարհաւ Հնդկաստանի ազգային լրագրները ընկալաք, այսինքն Կալիաթայի Արարաբեան Արշալույս յուլիսի 15-30 թերթերը, և Սինկափորի Ռոմանիսի չորս թիւերը միանգամայն, որոց վերջինին ամսաթիւը յուլիսի 1էն է: Յաւալի օրտիւ կը տեսնեմք յիշեալ լրագրներէն, որ մեծ երկպառակութիւն և տարաձայնութիւն կայ Կալիաթայի Հայոց մէջ՝ մարդասիրական Ղեմարանին կառավարութեանը վրայօք, զոր ունենք (Թէպէտեւ բարեբաղդութեամբ սովորաբար են) կողմէն անգղիական դատարարութեան ժողովոյն յանձնել: Ինչնար է մեզ այսպիսի հեռաւորութեան մանրամասն տեղեկութիւններ ստանալ և դատողութիւն մը ընել այս ցաւալի գեղեցիկ վրայօք, ուստի կը մնայ մեզ խոնարհաբար և ազգասիրաբար աղաչել երկու համազգի հակառակորդ կողմերը, որպէսզի կիրքերը և գրգռութիւնները քրիստոնէական եղբայրսիրութեամբ վրանէն թօթափելով, հանդարտութեամբ և միաբանութեամբ խորհրդակցին, և յայնժամ երկբայութի չկայ, թէ ամէն հնարաւոր բարեկարգութիւնները ի գործ պիտի դրուին մարդասիրական Ղեմարանին կառավարութեանը մէջ: Բանդի հակառակութիւններէն և կռիւներէն փորձիւ գիտէ մեր ազգը թէ երբէք բարեկարգութիւն չկրնար ծագել: Սխալ պարտ կը համարուի մեզ ծանուցանել, թէ մեծ ամօթ կըլլայ լրագր ընդհանրութեան յիշեալ Հայոց Ղեմարանին վերատեսչութիւնը անգղիական դատարարութեան ժողովոյն յանձնուի: Դանդի այս գործը ապացոյց մը պիտի ըլլայ թէ Կալիաթայի Հայոց մէջ ուսումնասիրական հաստատութիւն մը կառավարելու արժանի բանիբուն և բարեբան անձինք չկան, որ կարծեմք թէ ստոյգ չէ: Բանդի միաբանութիւնը և սէրը նորոգութեան պէս, հաւատքի եմք թէ Հայոց մարդասիրական Ղեմարանին կառավարութեան ալ խիստ բարեկարգութեամբ պիտի յառաջադրուի ի պայծառութիւն և ի պատիւ համօրէն հայկազուն ժողովուրդեան:

«Ռոմանիսի թերթերէն կիմանամք, թէ պարոնայք Սկրտիչ Աղաբէգ և Վաղար Աղաբէգ յունիսի Տին Կալիաթայէն հասեր են ի Սինկափոր և անկէց մեկնեք են Գանդոն (Չինաստան) երթալու առեւտրական գործով: Եւ յունիսի 25ին Պաշա Գրանս անուն նաւով Սինկափորէն երկր են Գանդոն երթալու յարգամեծար պարոն Սէթեան Լ. Սէթին աղնուհի լծակից տիկին Իշկոյն, իւր որդին պարոն Սամուէլը, և պարոն Ստեփաննոս Պ. Յովհաննէսեան, որ պարոն Սէթին բեռորդին է: Արշալույս միջոցաւ քանի մը անգամ հրատարակեցինք որ յարգոյ պարոն Սէթ Լ. Սէթեանը վաճառատուն մը հաստատած է ի Գանդոն, ուր այժմ իւր գերդաստանն ալ կը տանի՝ անշուշտ առեւտրական գործոց յաջողութեանը պատճառաւ: Չինաստանի հայազգի բնակաց թիւը առայժմ 10-12 հոգի կը հասնի. բայց կերեկի թէ բիշ ժամանակի մէջ այս թիւը շատ պիտի աւելայ. քանզի Չինաստանի առեւտուրը և մանաւորապէս աֆիկի գործառնութիւնը Հնդկաստանի և Տաճկաստանի հետ՝ օր ըստ օրէ զարգանալու վրայ է, և քաջայայտ էմք թէ խիստ օգտակար առեւտուրներ ըլլալով, պիտի զօրանան և պիտի ծաղկին Գանդոնի նորահաստատ Հայ վաճառատուները, որոց ամենեցուն յաջողութիւն և բարօրութիւն կը բարեմաղթեմք:

Նոտարարոյ փոփոխակի մեծ օգուտ և միանգամայն պատիւ պիտի ըլլայ բոլոր ազգիս, եթէ առեւտրական հաղորդակցութիւնը հաստատուի ին Գանդոնի հայազգի բնակաց և Իզմիրի ու Կոստանդնուպոլսոյ Հայ վաճառականաց մէջ: Եւ յոկողմանց աֆիկներուն մեծագոյն մասը Հայոց ձեռքն է. որ օտար ազգաց կը վաճառեն, և անոնք ալ ըստ մեծի մասին Չինաստան կը րկնեն շահելու համար: Գանդոնի Հայ վաճառականներն ալ կարելի է որ օտարաց ձեռք օֆիկոն գնոյ առնելու յանձնարարութիւն կընեն այս տեղ, ուրեմն սրտով օգուտ պիտի ըլլար մերայնոց, եթէ ուղղակի հաղորդակցութիւն հաստատուեր մէջերնին: Բայց ակնուրիմք թէ մեր այս առաջարկութիւնները պիտի չուշանան ի գործ դրուիլ, ու նոյն ուղղութիւնը երկու կողմէնալ իմացուելով: Գանդոնէն հասած վերջի լուրերը կը ճանաչուան, թէ աֆիկներն մեկ բիշուր՝ այսինքն գրեթէ 50 հօսան 490-500 թալէու կը ծախուի եղեր:

Թէ հրանէն յուլիսի 13 ամսաթուով կը գրեն: «Պարսկաստանը ըստ մեծի մասին հանդարտութեան մէջէ առայժմ, և կառավարութիւնը հոգ կը տանի նորանոր բարեկարգութիւններ հաստատել հասարակաց անդորրութեանը և ապահովութեանը համար:

«Պարսկաստանի մէջ Պարսից կրօնին համեմատ շատ նուիրական տեղուանք և աղօթարաններ կային, զորոնք Պաշա կանուանէն, ուրտեղ չարագործները և մարդասպանները կապատանուէին, և տէրութիւնը չէր կրնար անկէց բռնութեամբ հանելու զանոնք: Եւ վաղեմի խիստ վնասակար սովորութիւնը, որ շատ չարեաց պատճառ և քաղաքներ թիւն մըն էր, գահութիւն Կոստանոյ, այժմ վերջաւ բարձրապատիւ Փոխարքային մարդասիրական խնամքը: Եւ բանը՝ Պարսկաստանը չտեսնողին պղտիկ գործ մը կերելի, բայց այնպէս չէ. և այս օրինակ կրօնական հնացեալ սովորութեան մը ջնջուիլը շատ գոռար և վտանգաւոր գործ մըն է: Սակայն բարձրապատիւ Փոխարքային խիստ խոհեմութիւն և արիւթութիւն բանեցուց. այնպէս որ ամենին խառնութիւն մը չպատահած՝ այս բարեկարգութիւնը ի գործ դրուեցաւ. որուն համար խաղաղասէր ժողովուրդը մեծապէս երախտագէտ է օգոստոսի առաջին և ջնջուեալ բարեմաղթութիւններ կընեն իւր առաջին պաշտօնակալին բարօրութեանը համար: «Իրժանայարգ աղա Կարապետ Սառաֆեան հայազգի վաճառականը մայրաքաղաքին, որ ազգասէր և բարեսիրտ անձ մըն է, պատիւ ունեցաւ գահունակութեան ոսկի միտալ մը ընդունելու այս օրերս Ռուսաց օգոստոսի առաջին, փոխանակ իւր հաւատարիմ և գործունեայ ծառայութեանցը, որ շատ տարիներէ ի վեր կրմատու ցանէ բոլոր Ռուս վաճառականաց»:

— Յայտնի է որ արժանապատիւ տէր Գրիգորիոս Օրորաբեկեան ծայրագոյն վարդապետը, իսկ նոյն առաջնորդութենէն ետեւ՝ անցեալ տարի Լրագրի վիճակին առաջնորդ կարգեցաւ ընտրութեամբ ազգային հոգեւորական և աշխարհական գերագոյն ժողովոյ : Եւ յիշեալ թէ յիշեալ ընտրութեամբ ծայրագոյն վարդապետը իւր գործունէայ և ազգասիրական ջանքով զանազան ազգագրութեամբ թիւններ հաստատեց ինչպէս վիճակին մէջ թէ եկեղեցական և թէ դպրոցական : Աստի ժողովուրդը մեծապէս գոհ է եղեր անոր բարեխնամ հովուութենէն :

Բանի մը ամիս կայ, որ Լրագրի վիճակին սահմանակից Մատեն, և Չմիջնորդեալ քաղաքացի, և խորհրդի խորհրդի վանքի հոգեւոր առաջնորդութիւնը ևս յիշեալ խոհմամիտ վարդապետին յանձնուած է : որ փոխանորդական տեսչութեամբ հովուէ այն կողմանց ժողովուրդն ալ : Աստի արդէն այս վիճակները այցելութեան ելած է, և կրնայ թէ ազգի ազգի բարեկարգութիւններ սահմաններ է, վարժատուն չեղած տեղերը : վարժատուն հաստատեց է, քահանայից մէջ կարգ և կանոն դրեց է, և այլն : Եւ իրարայր թիւն չկայ թէ այս օրինակ հայրախնամ հոգեւոր կառավարութենէ մը գոհ կրնայ ժողովուրդը, և իրենց այս գոհութիւնը մօտ օրերս բաղժամիւտորապէս թիւն մը արեւմտեայ մը յայտնեցին ամենապատիւ որբազան Պատրիարքին Կոստանդնուպոլսոյ և ազգային գերագոյն ժողովոյն, ազգային որ արժանապատիւ տէր Գրիգորիոս ծայրագոյն վարդապետը առաջնորդ կարգուի խորհրդի և անոր չորս վանք : Եւ այլն հոգեւորական և աշխարհական գերագոյն ժողովները սիրով ընդունեցան այս խնդիրը՝ նոյն վիճակաց առաջնորդութիւնը յանձնելով յիշեալ ծայրագոյն վարդապետին, և որչեցին որ առաջնորդարանը Լրագրի ընդ : Եւ կարգադրութիւնները հաղորդուեցան Կարճագոյն Կրան, և օգոստոս փառ Կայսրը ի վարժատնութիւն բաղժամիւտ փառ Կայսրը յիշեալ խոհմամիտ Կայսրը ինչ, սակամակաւ արքունի նշան մը սահմանեց, որ մօտ օրերս պիտի յազարկուի իրեն :

Կոստանդնուպոլսոյ արժանապատիւ տէր Մատթէոս ծայրագոյն վարդապետը, որ ժամանակ մը Երզրատի վիճակին առաջնորդութեան պաշտօնը կրկնէր, անցեալ տարի Կաղարկոյ վիճակին առաջնորդ կարգեցաւ ընտրութեամբ ազգային հոգեւորական և աշխարհական գերագոյն ժողովոյ և այս հոգեւորական պաշտօնին վերաբերեալ արքունի նշանը և հրովարտուի պատրիարքական կնիքակն հետ յազարկեցաւ ըստ ժամանակին :

Եւ Կաղարկոյն եկած լուրերը կրճատեցան, և թէ յիշեալ արիւմտան վարդապետը իւր առաջնորդութեան վիճակը հասնելուն պէս, ուստի մասնաւորական գովելու եռանդեամբ մը սկսեց է այն տեղի դպրատունները, որչափ որ կարելի է, բարեկարգելու ուսումնական բարեխնամութեամբ վարժականներ բերել տալով, և ուրիշ թէ եկեղեցական և թէ աշխարհական ազգագրութեամբ ընտրութիւններ հաստատեց է : Աստի վիճակին ժողովուրդը մեծապէս գոհ ըլլալով իրենց խոհմամիտ հոգեւոր հովուին հայրական բարեկարգ կառավարութենէն, բաղժամիւտ ստորագրութեամբ ընտրեցան թիւն մը յազարկուած են առ ամենապատիւ սրբազան Պատրիարքը և առ ազգային գերագոյն ժողովը :

Տփլիսէն յուլիսի 8 ամսամիտով կրգրեն, թէ վիճակայլ սրբազանագոյն տէր Երեմիայ ազգասէր Կաթողիկոսն ամենայն Հայոց նոյն ամսոյ 3ին ծանապարհորդեց է ի սուրբ Լիւթիմիս իւր գահը երթալու : Տփլիսի մէջ քանի մը եկեղեցական և ազգային գործեր բարեկարգելէն ետեւ, որոնց պատճառաւ տարիէ մը աւելի է, որ յիշեալ քաղաքը կրճատեց :

Կրճատեցան մեզ նաեւ, թէ Վրաստանի վերջի տիրոջ իշխան հանգուցեալ Վէորդ արքային թակիցը, որ շատ ժամանակ չէ կրգատարաստուէր Տփլիսի գալ հրամանաւ օգոստոս փառ Կայսրի և այնտեղ մնալ, չկարողացաւ իւր փառաբանացը հասնել : քանզի այս խնդր թագուհին անցեալները վախճանեցաւ ի Սոփուա, և անոր մար

մինը յուլիսի 18ին բերին ի Սոփուա (որ Տփլիսի գրեթէ չորս ժամ հեռու գիւղաքաղաք մըն է, և ուրտեղ Վրաց արքայից գերեզմանատունը կայ) և այնտեղ իւր կողակցին բովը մեծ հանդիսութեամբ ընդունին : Եւ սգալի հանդիսին ներկայ էր մեր վիճակայլ սրբազանագոյն Կաթողիկոսը՝ ընկերութեամբ գերապատիւ Կարապետ արքեպիսկոպոսին և Հայնազարեանց արժանապատիւ Կարապետ վարդապետին և ուրիշ բազմաթիւ եկեղեցականաց : Տփլիսէն երեք գունդ՝ այսինքն երեք հազար զօրք և վեց թնդանօթ յազարկեցան ի Սոփուա, և թաղումը ըմբռնեցին ետեւ զօրք երեք անգամ հրդեհները պարպեցին, և 36 թնդանօթ արձակեցին ի պատիւ այս սգալի հանդիսին : Գրեթէ բոլոր բնակիչք Տփլիսի, արք և կանայք, Ուսու, Վրացի և այլազգք, ամենքն ալ փութացան Սոփուա երթալու յիշեալ թագուհուն յազարկաւորութեանը ներկայ գտնուելու համար :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, 13 (Գոստոսի :

Գրեթէ ըստ ամենայն մասին մեծ հանգստութի կրտիւն մայրաքաղաքիս մէջ : Բարեկարգութիւնը միշտ յաջող վիճակի մէջ է, ըստորում կառարեալ համաձայնութիւն մը կրտեսնուի Բարձրագոյն Կրան և բարեկամ տէրութեանց յարաբերուեցը մէջ : Աստի կառավարութիւնը իւր բոլոր խնամքը ներքին բարեկարգութեանց նուիրած է : Գրեթէ օր ըստ օրէ յառաջ երթալու վրայ են :

Կայսերական հրովարտակաւ Բիւսիւլ փաշան Վանիայի կուսակալ անուանեցաւ : և Վանիայի նախորդ կուսակալ Վէլիմ փաշան Հէրիբուզ վիճակին կառավարիչ կարգեցաւ : Եւ միւրիմիւրան Հիւսի փաշան, որ Կաստիայի նախորդ կառավարիչներն էր, իրաւաւորի կուսակալ անուանեցաւ :

Եւ ինչպէս գեղական սրբ Սթրիմֆորտ Բէնիկը ամսոյ 10ին հինգշաբթի օրը պատիւ ունեցաւ օգոստոս փառ Կայսրի ներկայանալու, որուն յանձնեց Վիթթորիա թագուհուն նամակը՝ որ կրճատեցան է իւր որդւոյն Լիւթիմիս իշխանին բարեկարգ ծնունդը :

Եւ ինչպէս կառավարութեան սուրհանդակ մօտիւ Մարշալը ամսոյ 10ին հասաւ ի Կոստանդնուպոլսի գաղղիական շոգենաւով, և Վանիայի պաշտօնական նամակներ բերաւ որ Սթրիմֆորտ Բէնիկին համար :

Եւ յայտնաւ պատուական լրագրոյն օգոստոսի 5 թերթէն կրտեսնուի, որ զմիւսնային մեծապատիւ Մանուկի Պաթմաքի երեւելի յոյն թեղանաւորը մարդասիրական սքիւէ շարժեալ բարեհաճեց է տալու հազար զօրք շոգենաւութիւն շնորհելու Կոստանդնուպոլսոյ հայապի աղքատաց :

Եւ ինչպէս տէր Զակար սրբազան Պատրիարքը, յուլիսի 30ին՝ որ Քրիստոսի տեառն մեղայ հրաշալի պաշտօնակալութեան օրն էր, և Իւսկիւտարի սուրբ Կարապետ եկեղեցւոյ տօնախմբութիւնը ըլլալով, այս եկեղեցւոյն մէջ փառաւոր հանգիսիւ սուրբ անմահ պատարագ մատուց ի ներկայութեան բազմաթիւ ժողովուրդեան :

Կոստանդնուպոլսոյ վաղեմի Պատրիարք ամենապատիւ Կարապետ սրբազան Լրքեպիսկոպոսը, որ շատ ժամանակէ ի վեր Իւսկիւտարի սուրբ Խոսեփէ եկեղեցւոյն թաղը առանձնակեց կենացը մը կանցնէր, յուլիսի 31ին, քանի մը օր հիւանդութենէն ետեւ վախճանեցաւ ի հասակի գրեթէ 67 ամաց : Եւ սուրհանդի Սրբազանին թաղման կարգը մեծ փառաւորութեամբ կատարեցաւ սուրբ Խոսեփէ եկեղեցւոյն մէջ : ուրտեղ սուրբ պատարագ մատուց Սոյ միաբան գերապատիւ Վուկաս Լրքեպիսկոպոսը, և այս առթիւ ամենապատիւ տէր Զակար սրբազան Պատրիարքը գաղթականական ծառ մը խոսեցաւ, յառաջ բերելով հանգուցեցնելու պերճեալ ազգու բարոյութիւնները և Հայաստանեայց Կաթողիկէ ուղղափառ եկեղեցւոյ գլխաւոր պաշտպաններէն մէկը ըլլալը և այլն : Եւ տնայնորդի օժան հանգեցը սկսաւ ի ներկայութեան բազմաթիւ վարդապետաց, քահանայից, դպրոց և անհամար ժողովուրդեան : Տէր Զակար սրբազանը հանգուցեցնելու ծախտը օժեց, սուրբ Լիւթիմիսի մայր սրբազան Պատրիարքը ալ ձեռքը, և նախորդ Պատրիարք տէր Մատթէոս

սրբազանն ալ ձախ ձեռք օժեց, և սուրբական արարողութիւնները ըմբռնեցին ետեւ զինի պատարագին, և ուսահողոյն մարմինը սուրբ Կարապետ եկեղեցւոյն բերուեցաւ և այնտեղ ևս հանգստեան կարգ կատարուելով փոխադրեցաւ ի գերեզման նստունը, ուր իւր յատուկ տապանը ամփոփուեցաւ, զոր ինքը ի կենդանութեամբ պատրաստած էր :

ԱՐՏԱՔԻՆ ԵՆԻՐԻՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ. 1 (Գոստոսի ըստ նոր տումարի : Երեւելի նոր գէպը մը չկայ, անգործութիւնը բոլոր տէրութեանը մէջ կրտիւն կառավարութեան խոհմ և հաստատաքայլ ընթացքով : Եւ խոհմայի մօտաւոր հնձոց վրայք եղած լուրերը խիստ յաջող են : մանաւանդ արմտեաց հունձերը առատ են : Որոշիւտ մեծահամբաւ հրեայ սեղանաւորը, որ Վանիայի Սթրիմֆորտի հասարակութեանէն ազգային երեսփոխան ընտրուած էր, տակաւին չիցցաւ խորհրդարանը բաղմիւլ, և այս գործոյն որոշումը կրեւի թէ նոր տարուան պիտի մնայ : Եւ ինչպէս պատերազմական նաւու մը հրամանատարը՝ որ Վերիկայի կողմերը կրպտրտէր գերիներու առուտուր ընդ նաւերը արգիլելու համար, այս նաւերէն մէկուն պատահեց է Պրազիլիայի տէրութեան գործակաւ, որ չուզելով անձնատուր ըլլալ անգղիական նաւուն, այս վերջինը ստիպուեց է թնդանօթ արձակել Պրազիլիայի նաւուն վրայ, որ կրակ առնելով այրեց է : Եւ Վրազիլիայի կառավարութիւնը ինչպէս տէրութեանէն փոխարինութիւն կրկնեցէ այս դիպուածոյն համար :

ԳԱՐԴԱՆ. Փարիզ, 10 (Գոստոսի ըստ նոր տումարի : Վերսայի մէջ զօրաց բանակ մը հաստատուեց համար կառավարութեան ըրած առաջարկութիւնը գէշ ներգործութիւն մը ընելով ազգային ժողովոյն մէջ, կրհաստատեն թէ պատերազմի պաշտօնեան ի գործ պիտի չընէ այս անօդաւոր և մանաւանդ փնտաւար առաջարկութիւնը, որուն գէշ խիստ օրինաւոր պատճառներ յառաջ բերաւ Ստիմո զօրապետը : (Օրէնսդիր ժողովը 1849 մայիսի 28ին սկսեալ այսինքն իւր հիմնարկութեան օրէն մինչև 31 յուլիսի, ընդամենը 317 օրինաց առաջարկութիւններ հաստատեց է բուէարկութեամբ : Նոյնպիսի թուով առաջարկութիւններ ի կախ կրման տակաւին, այսինքն յանձնարարական մասնաւոր ժողովոց յանձնուած են, որ քննեն զանոնք :

Եւ մոյս 8ին ըստ լատինացոց ձիււոր զօրաց պաշտօնակարաց մէջ հանդիսաւոր հացկերոյթ մը ըլլալով, այս խնձորին մէջ կայսրութիւնը ողջունեցին ազգային լուր, Կոյնիկի պալատը երկանք : Եւ լուրը խիստ գրգռութեան և աղմուկի մէջ ձգեց բոլոր մայրաքաղաքը : (Օրինաւորականները այսինքն Կարոս տաճարէն թաղաւորին թուին Համպորի կոմիսիոն կուսակիցները խորհրդ մը պիտի ընեն Վիսպատեն բաղժամ, ուր արդէն գացին Վաղիմէնի պատուամաւորը, Սթրիմֆորտ զօրապետը, մօտիւ Կիզօ, և ուրիշներն ալ հետագէտ երթալու վրայ են : Համպորի կոմս արդէն յիշեալ քաղաքը կրգտնուի :

ՍԱՐՏԵՆԱ. Վուրին, 11 (Գոստոսի ըստ նոր տումարի : Եւ օրերս խիստ ծանր գէպը մը պատահեցաւ մայրաքաղաքիս մէջ, և պատճառ եղաւ որ ևս առաւել գրգռութեամբ եկեղեցականաց և ժողովուրդեան մէջ եղած ջրտուրիւնը : Երկրագործութեան և առուտոյ պաշտօնեայ փետմամիտ Սանդա Բոլա ասպետը ծանր հիւանդանալով վերջին օժումէն հաղորդութիւն խնդրեց : բայց Վուրինի Լրքեպիսկոպոս գերապատիւ Գրանցունին արգիլեց որ քրիտոնէական սուրբ հաւատոյն այս վերջին խորհուրդները չմատակարարուին աւոր՝ ըստորում յիշեալ պաշտօնեան մասնակից եղած էր Վիգարտեան օրինաց հաստատութեանը որ եկեղեցականաց արտօնութիւնները և ապա հարկութիւնը՝ այսինքն տուրքերէ ազատ ըլլալը կըջնէ, և տէրութեան օրինաց առջև հաւատարկ կընէ եկեղեցականները և աշխարհականները : Վսեմափայլ Սանդա Բոլա ասպետը թէպէտ ևս բարեպաշտ և աստուածասէր անձ մըն էր, բայց

Զմեռնիս, 18 Օգոստոսի :

Եկեղեցականաց մասնաւոր օգտիցը պաշտօնէն հաճախող Դոնիկի (Բրեպիսկոպոսը սուրբ հաղորդութենէն և վերջին օծումէն զինքը՝ որ անհաղորդ վախճանեցաւ : Այս բանը մեծ գայթակղութիւն պատճառեց հասարակութեան մէջ և գրեթէ ամէնքն ալ դատապարտեցին գերապատիւ Դրանցոնի Բրեպիսկոպոսին այս ընթացքը : Կառավարութիւնը անմիջապէս բռնել տուաւ զինքը ու Դիէնէսդրել ըստած բերդը բանտարկեց : Նմանապէս Սէրվիթեան կրօնաւորներէն 5-6 հոգի բանտարկուեցան :

ԲՈՐԴՈՒԿԱԼ : Այս տեղութեան և Վերկիյ Սիւնցիալ Նահանգաց հասարակապետութեան մէջ տարածայնութիւն մը կայ ժամանակէ մը ի վեր՝ քննադատ փոխարինութեան համար որ Սիւնցիալ Նահանգները կրպահանքին (որդուկալի կառավարութենէն) : Այս տարածայնութիւնը երբ թալով մեծցաւ, և իզպանայէն եկած վերջի լուրերը կրճանու ցանին թէ մինչև ցայսօր անկարելի ըլլալով բարեկամօրէն վախճան մը տալ այս գործոյն, յիշեալ մայրաքաղաքը նստող Վերկիյալ գետական միսոր Վլէյ մեկներ է իւր գերդատաւ նաւը և Նիպաուրդար հասեր է Սիւնցիալ Նահանգաց շոգենաւով մը : Այս հասարակապետութեան նաւախու մը, որ հինգ նաւերէ բաղկացեալ է և առայժմ Նիպաուրդար կրգտնուի, նորէն ի իշպանա պիտի երթայ իւր կառավարութեան հրամանացը սպասելու համար : Նիգրիական շոգենաւը ևս Վաթ գետին մէջ կը գտնուի Սիւնցիալ հրամանատարին իշխանութեանը ներքեւ : Կրճան թէ Վերկիյացոց պահանջած քննադատ փոխարինութիւնը 70 հազար լիւա սթէրլինի կը հասնի : այսինքն 7 միլիոն 700-000 լուրու :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ : Թէնը, 6-18 Օգոստոսի : Վնոյս ցին ըստ նոր տու մարի ազգային խորհրդարանը գոյցուեցան սովորական հանդիսիւ, ուրտեղ ներկայ էին թագաւորը և թագուհին, բոլոր պաշտօնեաները, քաղաքական և զինուորական գործակալները, և սուրբ սիւնհոգոսին անդամները : Վնի թագուհին՝ թագաւորին ճանապարհորդութեան պատճառաւ, փոխանորդութեան երդում մը ըրաւ, նոր հաստատեալ օրինացը համեմատ : Սուրբ սիւնհոգոսին նախագահ Վնի զինքի գերապատիւ Բրեպիսկոպոսը Վնտարանը ներկայացուց թագուհւոյն, որ յարգանքով զանկա պաղանքէն ետեւ՝ քիչ մը այլայլեալ բայց խիստ դիւրիմանալի ձայնիւ հետեւեալ երգումը զուցեց :
Երբնում յանուն համաքրիստոնէի և սիրածանիկ Երրորդութեան հաստատութեան թագաւորին, պաշտպանել զարդ կրճան Զունաց : ի գործ զնիլ զսահմանադրութիւն և զօրէնաւորութեան սպին : պահել և պաշտպանել զազգային անկախութիւն և զամբողջութիւն Զնիւնական տեղութեան :

(Օրոն թագաւորը ամսոյս 3-17ին՝ ընկերութեամբ թագուհւոյն, պաշտօնէից, և պարտաւան տիկնաց և գործակալաց մեկնեցաւ ի Վիւնոս երթալու : ուրտեղ (Օրոն ըստած Զնիւնական շոգենաւուն մէջ մտնելով ճանապարհորդեցաւ ի թրքստ, ուսկից թագաւորը ուղղակի Սոնաքո պիտի երթայ, որ Պալիէնայի մայրաքաղաքն է : Թագաւորին ուղեկից եղան իւր թիկնապաշտ պարոն Սալմոմիսալին, իւր հրամանատար երկու գործակալները պարոնայք Սիւսու լի և Տրաքո, և պարոն Սիլիպաօ իւր գրասպիտը : Թագաւորին մեկնելուն առջի օրը հետեւեալ կերպիւ կազմեցաւ պաշտօնէից ժողովը : (Երրորդ ծովագետ պարոն Վ. Վրիէսիս՝ նախագահ ծովագլոյն և պաշտօնեայ ծովային զօրութեանց, պարոն Նորթար՝ ներքին գործոց պաշտօնեայ, պարոն Վրիսթիտիս՝ եկամտից պաշտօնեայ, պարոն Տէլեմանի՝ արտաքին գործոց տեսուչ, պարոն Վորթթաքի՝ կրօնի և հասարակաց գաստիարակութեան տեսուչ, պարոն Վայիգոս՝ արդարութեան տեսուչ, և պարոն Գեդապետ Սէրբո Սիլիոս՝ պատերազմի պաշտանայ :

ՍՊԱՆԻԱ : Սատրիտ, 7 Օգոստոսի ըստ նոր տու մարի : Երեւոյնիսնաց ժողովը լուծուեցաւ, և նոր պառլամենտաց ընտրութիւնը գալ ամսոյն սկիզբ պիտի ըլլայ : Նիգրիյո նոր գետական լորտ Զովտէնը ամսոյս 3ին ներկայացաւ թագաւորին մեծ յարգանքով ընկալաւ զինքը :

ՔԱՆԱԾԱՅԻՆ ԽՈՐԻՔ

Այսօր առաւօտուն գաղղիական շոգենաւով Լոնտոնէն հասած լուրերը օգոստոսի 5-17էն են, և Փարիզի լուրերը նոյն ամսոյն 6-18էն : Նիգրիյո խորհրդարանը ամսոյս 3-15ին սովորական հանդիսիւ գոյուեցաւ ի ներկայութեան օգոստոսական թագուհւոյն, որ այս առթիւ համառոտ տոննաբանութիւն մը ըրաւ : Վաղղիյո հասարակապետութեան գահերէցը օգոստոսի 12ին մեկնեցաւ Փարիզէն իւր առաջարկեալ ճանապարհորդութիւնը ընելու : Լուի Նաբուէսն Պոնաբարթը Փարիզէն Վոնէս գնաց, և անկէջ ի Տիֆոն, ի Լիւն և ուրիշ քաղաքներ, ուր մեծ պատուով և հրապարակական տօնախմբութեամբ ընդունուեցաւ : Կրճատատեն թէ գահերէցը 70էն աւելի պատուոյ նշաններ տարած է իւր հետը, զորոնք իւր ճանապարհորդութեան ժամանակը պիտի բաժնէ արժանաւոր պաշտօնակալաց :

Վնչպէս յիշատակուած է Յուլիէի մեր յարգոյ թղթակցին նամակին մէջ, ամսոյս 12ին շաբաթօրը աւստրիական շոգենաւով հասան սուրբ Լուիսադէմէն արժանապատիւ տէր Սալմոմիս Զնիւնական շոգենաւով ծայրագոյն վարդապետը, խոհանարար տէր Վուկաս և տէր Յակոբոս նոր ընծայ պատուներ վարդապետները, և երկու աւագ սարկաւադ՝ այսինքն տիրացու Յովսէփ և տիրացու Վեորդ յարգելիները : որոնք քաղաքիս մայրաքաղաքը հինգ օր մնալէն ետեւ չորեքշաբթի առաւօտուն արգելանքէն ելան, և երէկ աւստրիական շոգենաւով շարունակեցին իրենց ճանապարհորդութիւնը Կոստանդնուպոլիս երթալու : Յիշեալ արժանապատիւ վարդապետները սուրբ Լուիսադէմէն արժանապատիւ Սիւսու լի կողմանէ հրաւիրակ կերթան ամենապատիւ նորնախորհրդանէս որբաղան Պատրիարքին, որուն պիտի մատուցանեն նաեւ յիշեալ ուխտին անհաճական յարգանք և գոհունակութեան հաւատարմութիւն : Կայսերական գործակալ մեծայարգի Վալիէ հատ է ֆէնտին անցեալ շաբթու մեկնեցաւ Կոստանդնուպոլիս երթալու կառավարութեան հրամանաւ, որուն քանի մը բացատրութիւններ տալու է կրտսեր, իզմիրի բարեկարգութեանց վերաբերեալ գործերու վրայ : Լրջութեան յարգոյ Յակոբի աղան երեք շաբթի առաւօտուն գաղղիական շոգենաւով Լոնտոն նուազօրէն հասաւ Իզմիր, և քանի մը ժամէն ետեւ շարունակեց իւր ճանապարհորդութիւնը Փարիզ երթալու : Յակոբի աղան, որուն Փարիզէն գալը հազիւ թէ երեք ամիս կայ, կրգաւանայ յիշեալ մայրաքաղաքը կատարեալ գործերու համար բժշկականութեան արհեստը, որուն երկու տարիի չափ արգէն հետեւեցաւ : Յայտնի է որ մի ծառայութիւն Լրջութեան աղային գոհուորը աղան Տիւրքի օրիորդն ալ գրեթէ տարիուկէս Փարիզ մնաց, և իւր զանազան ուսումները ըստ արժանեցին կատարեալ գործերով, քանի մը ամիս կայ, որ ընկերութեամբ իւր եղօրը դարձաւ ի ծոց իւր աղնուական ուսումնասէր բնտանեաց :

Վնչքանքիւրիյէն հասած լուրերը խիստ ցաւալի են, քանզի կը ծանուցանեն թէ քղէնան տասնիկ հարուած կրնէ Դիւլահներուն մէջ թէ լիւքսանդրիս և թէ Վահիթէ : Բարձրապատիւ Վարդապետական Կրգպատական նաւու մը մէջ ապատանեալ կրգպետ շանայ Վնչքանքիւրիյո նաւահանգստին մէջ : Առեւտրական գործերը ի կախ կը մնան այս սոսկալի անտիւն պատճառաւ :

Ի Սալմոմի կողմէ ևս քղէնան կը շարունակուի միշտ տասնիկ տարբեր, և այս պատճառաւ, զանազան հիւանդութիւններ անպակաս են : որոց գլխաւորը տնէն (սըթման) է : Այս օրինակ կը գրեն մեզ Սէնիսնէն, Սանիսայէն, Վրքաղաճէն, Պէրդապէն, և ուրիշ շրջակայ գիւղերէն և գիւղաքաղաքներէն :

Առեւտրական ազգային բարեկարգութեանց և դպրատանց յառաջագիծութեան վրայօր ուրախալիւր լուրեր ընկալաք այս օրերս, զորոնք հետեւեալ թերթներու միջոցով անհրաժեշտ մանրամասնաբար պիտի հրա

տարակեմք ի պայծառութիւն Ազգիս :

Առեւտրական Վրքաղաճէն ևս միջթարական լուրեր ունիմք այնտեղի դպրատան յառաջագիծութեան վրայօր, զորոնք յաջորդ թերթներու պիտի հաղորդեմք մեր ընթերցողացը :

Վաղղիյո աղղիական գործատան և սուրբ Սիւսու պատեան ուսումնասիրին հոգաբարձուները՝ երեք ամիսէն աւելի է, որ հրաժարեցան իրենց պաշտօնէն վասն օրինաւոր պատճառաց, զորոնք՝ ազգասիրութենէ միայն շարժեալ կը լուրեմք :

Վնչեալ շաբթու Վեգրուպուրիէն յալիս 10 ամսաթուով նամակ ընկալաք, որ կը ծանուցանէ մեզ, թէ օգոստոսական Կայսեր սենեկապետ և տէրութեան խորհրդական վսեմափայլ աղա իւսչատուր Վաղարեանց ազգասէր երեւելի Վրպետը ընկերութեամբ մեծաշուք պալատաւ զմիւսնացի Լուսոֆեանց Յովսէփ աղային, որ քանի մը ամիսէն ի վեր յիշեալ մայրաքաղաքն կրգտնուէր, մեկներ է Վեգրուպուրիէն Փարիզ երթալու : Կրտսեր թէ մեծապատիւ Յովսէփ աղան վսեմափայլ Վաղարեանց աղա իւսչատուրին աղնուհի գոտեր հետ պիտի ամուսնանայ, բայց այս բարեբաղդութիւնը որուն ստուգուիլը կը բարեմարտեմք աղա քաղաքական ոգւով, հաստատութեան կարօտ է :

ՄԱՆԻՏՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զմեռնիս, 18 Օգոստոսի :

Առեւտրական գործերը երեւելի փոփոխութիւն մը չենկարճն մեր վերջի թիւէն ետեւ : Փալամուսար կուգուի և գիները բարձրանալու վրայ են : Տորոնը ևս կուգուի, ու 220-225 զուրուչի գիւրալաճառ է : Նիգրիական շոգենաւուն մեկնելէն ետեւ աֆրիկայի գինը ինչաւ և 98-96 զուրուչի ծախուեցաւ չէքին : Չոր թուղին նոր հունձէն 90 ուղտի բեռ եկաւ երէկ, և անմիջապէս ծախուեցաւ 120էն մինչև 210 զուրուչի կենդինարը ըստ տեսակին : Չէլմէի և Ուրլայի անկուտ չաւ միջը (սուլթանին) 5 զուրուչի ծախուեցաւ հոխան : Սեղրամուր 905 զուրուչի կենդինարը գիւրալաճառ է : Պայամպուրի մետաքսին գինը 124-125 զուրուչի է :

Ինչպէս Երամախանիսն :

Լոնտոն	116 1/2 — 110 1/2
Սալմոմի	173
Թրքստ	370-372

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

Պարսկական Սիւնի-Յայի գրաւաճառը դափն անյին ինճամարի ծանցանել Զայոց հասարակութեանը, ինչ Վլէնայի Սիլիսիան Սիւսու լի-Կիւրիէն, որ յառաջանէ նոյն Սիւսու լի-Կիւրիէն այս գիւղ վնապաշտ կը ծախուէին, առայժմ իրեն յանձնուած է, և գրեթէ անվայ գինէն ալ նշանաւորուած է : Ուստի աղղը ինչաւ իւր խանութի երթալու, որ Այիս Սիլիսի-Կիւրիէն պիտի շրջանէ :

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

Այս լրագիրը երկու շաբաթը անգամ մը ուրբաթ օրը կը հրատարակուի : Տորեկան գինը 120 զուրուչի կանխիկ վաճառի, ո՛վ որ կուգէ, կընայ ստորագրուի, իզմիր՝ Սեղրամուր Սեղրամուր գրատունը, իսկ ուրիշ քաղաքաց համար՝ ահա կընշու, նախկին քաղաքայ յարգի գործակալաց անուանքը, որք են :

Կոստանդնուպոլիս Պերպետեան պատուելի պարոն Աւետիս որուն գրատունը ի Վեգրի խանն է :
Պարուսա՝ Սատուրի ընկերութեան գործակալ Վարդիէլ աղա Ճէմարախանն :

Անքանդրիս՝ Եոսուֆեան Գեորգ աղա :
Գահիթէ՝ Եղիազարեանց միսնտի Յակոբ աղա :
Յովսէփ՝ Բրուսիյո և Սիւսու Վահիթեանց Անթիկոյ հիւպատոս Յակոբ աղա Ս. Սիւսու խանն :
Թրքստ՝ Սեղրամուր Սեղրամուր աղա :
Կարին՝ միսնտի Յարութեան աղա Վաղարեանց :
Գահիթէ՝ աղա Սիւսու Ճէմարեանց :
Պարուսա՝ Վնչգրիյո առաջին թորգման աղա իւսչի Սիւսու խանն :
Կարկաթա՝ պարոն թագաւոր իւսչի Աւետիս :
Գահիթէ՝ պարոն Սեթ Աւետ Սեթեան :

Հրատարակիչ և տէր լրագրոյ :
Դ. Կիւս Վ. Պալամուրիէն :

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐԵՎԱԾԱՅԻՆ ԼՐԱԿՈՒՄ